

Sygn. akt II CSKP 993/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)

SSN Ewa Stefańska

SSN Mariusz Załucki (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. K. i małoletniej O. K.
przeciwko Bankowi Spółce Akcyjnej w W.
o zapłatę, ewentualnie o stwierdzenie nieważności,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 18 maja 2022 r.,
na skutek skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku,
z dnia 11 września 2020 r., sygn. akt I ACa 225/20

**uchyla zaskarżony wyrok w całości oraz poprzedzający go
wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 10 stycznia 2020 r.,
sygn. akt I C 346/19, znosi postępowanie przed sądami obu
instancji przekazując sprawę Sądowi Okręgowemu w Olsztynie
do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowie M. J. K. i małoletnia O. I. K. wniesli o zasądzenie solidarnie na ich rzecz od pozwanej Banku S.A. kwoty 110.619,07 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty, ewentualnie stwierdzenie nieważności umowy kredytu mieszkaniowego [...], hipoteczny z dnia 26 września 2008 r. zawartej pomiędzy pozwanym a poprzednikiem prawnym powodów G. K..

Wyrokiem z dnia 10 stycznia 2020 r. Sąd Okręgowy w w Olsztynie oddalił powództwo o zapłatę oraz ustalił, że umowa kredytu mieszkaniowego hipotecznego zawarta pomiędzy Bankiem S.A. z siedzibą w W. a G. K. w dniu 26.09.2008 r. jest nieważna.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że na mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Olsztynie z dnia 11 stycznia 2018 r. powodowie M. J. K. i małoletnia O. I. K. nabyli spadek po zmarłej G. K. z dobrodziejstwem inwentarza, w udziałach po 1/2 każde z nich. G. K. zawarła zaś w dniu 26 września 2008 r. jako konsument z pozwaną umowę hipotecznego kredytu mieszkaniowego udzielonego w walucie wymienialnej - frankach szwajcarskich (CHF). Umowa kredytu została zawarta na określony cel - budowę przez Spółdzielnię Mieszkaniową w D. lokalu mieszkalnego oraz sfinansowanie kosztów wykończenia przedmiotowego lokalu mieszkalnego i kosztów prowizji bankowej. Kwota kredytu wynosiła 49.621,44 CHF. Stosownie do § 22 części ogólnej umowy spłata udzielonego kredytu następowała w drodze pobierania środków w walucie polskiej ze środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku kredytobiorcy w przypadku dokonywania spłat zadłużenia kredytobiorcy z ROR, przy czym środki z tego rachunku miały być pobierane w walucie polskiej w wysokości stanowiącej równowartość kwoty kredytu lub raty spłaty kredytu w walucie wymienialnej, w której udzielony był kredyt, przy zastosowaniu kursu sprzedaży dla dewiz obowiązującego w Tabeli pozwanego Banku na dzień spłaty.

W okresie od 7 października 2008 r. do 30 września 2015 r. spłacono kapitał, odsetki i odsetki karne w łącznej wysokości 112.024,22 zł.

Sąd Okręgowy przyjął, że powództwo o ustalenie nieważności umowy kredytu hipotecznego zasługiwało na uwzględnienie, natomiast powództwo o zapłatę podlegało oddaleniu. W ocenie Sądu kredyt został udzielony w walucie

polskiej stanowiącej równowartość wyrażoną we frankach szwajcarskich. Już samo uruchomienie kredytu było wadliwe, bowiem ostateczna kwota w PLN postawiona do dyspozycji była ustalana przy zastosowaniu kursu kupna wskazanego w Tabeli kursów obowiązującej w banku w dniu realizacji zlecenia płatniczego, a zatem kwota kredytu była niedookreślona, a co za tym idzie umowa była nieważna w całości na mocy art. 58 k.c. Sąd wskazał też ubocznie, że sposób sformułowania klauzuli waloryzacyjnej w umowie kredytu pozwalał na przyjęcie jej niedozwolonego charakteru. Eliminacja tej klauzuli z umowy czyniłaby ją niewykonalną, co również skutkowałoby ostatecznie nieważnością całej umowy kredytu.

Wyrokiem z dnia 11 września 2020 r. Sąd Apelacyjny w Białymstoku, oddalił apelację pozwanego Banku, podzielając przy tym ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji.

Skarżący Bank oparł skargę kasacyjną na następujących podstawach:

1) naruszenia art. 66 k.p.c. w zw. z art. 68 § 1 k.p.c. w zw. z art. 65 § 1 i § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. które doprowadziło do wydania wyroku Sądu Apelacyjnego w warunkach nieważności postępowania określonych w art. 379 pkt 2) i pkt 5) k.p.c., poprzez prowadzenie postępowania oraz wydanie wyroku co do meritum sprawy pomimo braku reprezentacji małoletniej Powódki O. K. w toku całego procesu sądowego przez uprawnionego przedstawiciela ustawowego, na skutek nieuzyskania przez jej rodziców w trybie art. 101 § 3 k.r.o. zezwolenia sądu opiekuńczego na wytoczenie w jej imieniu postępowania w zakresie roszczenia o stwierdzenie nieważności umowy kredytu hipotecznego udzielonego w walucie wymienialnej, spłacanego w ratach annuitetowych (oprocentowanie zmienne) z dnia 26 września 2008 r. W ocenie skarżącego stanowi to czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu majątkiem małoletniej powódki i prowadzi do narażenia jej interesu na doniosłe konsekwencje majątkowe, która to wadliwość prowadziła do braku możliwości występowania przez rodziców Powódki na gruncie tego postępowania w charakterze jej przedstawicieli ustawowych w rozumieniu art. 98 § 1 k.r.o. i które to uchybienie nie zostało dostrzeżone, ani naprawione na etapie postępowania apelacyjnego;

2) naruszenia art. 386 § 2 k.p.c. w zw. z art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 66 k.p.c. w zw. z art. 68 § 1 k.p.c. w zw. z art. 65 § 1 i § 2 k.p.c. poprzez brak

uchylenia Wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie I Wydział Cywilny z dnia 10 stycznia 2020 r. w zakresie zaskarżonym apelacją pozwanego oraz niezniesienie postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i nieprzekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji w sytuacji, gdy Wyrok Sądu Okręgowego został wydany w warunkach nieważności, tj. w braku reprezentacji małoletniej Powódki O. K. przez uprawnionego przedstawiciela ustawowego, na skutek nieuzyskania przez jej rodziców w trybie art. 101 § 3 k.r.o. zezwolenia sądu opiekuńczego na wytoczenie w jej imieniu postępowania w zakresie roszczenia o stwierdzenie nieważności umowy kredytu;

3) naruszenia art. 65 § 1 i § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe w zw. z art. 69 ust. 3 p.b., w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie wyrażające się w błędnej wykładni oświadczeń woli stron umowy kredytu polegającej na uznaniu, że strony nie uzgodniły możliwości wypłaty i spłaty kredytu we franku szwajcarskim, a jedynie w walucie polskiej oraz, że intencją stron było zawarcie umowy kredytu złotowego, a nie kredytu denominowanego udzielonego w walucie obcej;

4) naruszenia art. 69 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 p.b., w zw. z art. 69 ust. 3 p.b., w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 k.c. poprzez jego błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że umowa kredytu dla swej ważności musi przewidywać tożsamość między walutą, w której zobowiązanie zostało określone oraz walutą, w której zobowiązanie jest realizowane, co doprowadziło do błędnego uznania, że umowa kredytu nie odpowiada definicji legalnej umowy kredytu i w konsekwencji do bezpodstawnego stwierdzenia jej nieważności;

5) naruszenia art. 69 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 p.b., w zw. z art. 69 ust. 3 p.b., w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na wadliwym przyjęciu, że umowa kredytu nie stanowi umowy kredytu denominowanego, lecz jest umową kredytu złotowego, co w konsekwencji doprowadziło do błędnego uznania, że umowa kredytu nie określa kwoty kredytu i do nieuzasadnionego stwierdzenia jej nieważności;

6) naruszenia art. 65 § 1 i § 2 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie wyrażające się w błędnej wykładni oświadczeń woli

stron umowy kredytu polegającej na uznaniu, że strony umowy kredytu nie przewidziały możliwości spłaty kredytu w walucie obcej, a jedynie w walucie krajowej przy zastosowaniu kursów określonych w tabelach kursowych banku, a w konsekwencji stwierdzenie, że postanowienia obejmujące mechanizm przeliczenia należności kredytowych z waluty franka szwajcarskiego na walutę złotego polskiego i z waluty złotego polskiego na walutę franka szwajcarskiego według kursów określonych w tabelach kursowych banku stanowią niedozwolone postanowienia umowne, podczas gdy umowa kredytu przewidywała możliwość płatności rat kredytowych zarówno w walucie polskiej, jak i bezpośrednio w walucie obcej bez zastosowania kursów walutowych ustalanych przez bank, według wyboru kredytobiorcy, w konsekwencji czego postanowienia odwołujące się do tabel kursowych banku nie musiały znaleźć zastosowania przy realizacji umowy kredytu, co doprowadziło do nieuzasadnionego uznania tych postanowień za sprzeczne z dobrymi obyczajami oraz naruszające interesy kredytobiorcy, a przez to abuzywne;

7) naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385¹ § 2 k.c. w świetle art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich („Dyrektywa 93/13”) poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu za niewiążące zawartych w umowie kredytu postanowień obejmujących mechanizm przeliczenia należności kredytowych z waluty franka szwajcarskiego na walutę złotego polskiego i z waluty złotego polskiego na walutę franka szwajcarskiego według kursów określonych w tabelach kursowych banku i na uznaniu umowy kredytu w całości za nieważną, pomimo braku uprzedniego poinformowania powodów posiadających status konsumentów o konsekwencjach (w tym możliwych skutkach finansowych) ustalenia niedozwolonego charakteru klauzul umownych, w tym stwierdzenia nieważności umowy kredytu oraz o przysługujących im uprawnieniach do podjęcia decyzji o skorzystaniu z reżimu ochrony na gruncie art. 385¹ k.c., a także w braku odebrania od powodów oświadczenia co do tego, czy wyrażają wolę na zastosowanie wobec nich takiej ochrony, w tym w kontekście możliwości uznania umowy kredytu w całości za nieważną, w wyniku czego uznanie postanowień umowy kredytu za niedozwolone i wyeliminowanie na tej podstawie umowy kredytu

z obrotu prawnego było przedwczesne, bowiem zapadło bez uzyskania decyzji powodów w zakresie woli co do wydania wobec nich takiego rozstrzygnięcia oraz w braku uwzględnienia interesu powodów i wpływu tego rozstrzygnięcia na ich sytuację prawną i majątkową;

8) naruszenie art. 385¹ § 1 i § 2 k.c. w świetle art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 69 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 p.b., w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 4a p.b., w zw. z art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw w zw. z art. 69 ust. 3 p.b., w zw. z art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 65 § 1 i § 2 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na wadliwym stwierdzeniu braku możliwości utrzymania mocy wiążącej umowy kredytu w związku z uznaniem zamieszczonych w niej postanowień, obejmujących mechanizm przeliczenia należności kredytowych z waluty franka szwajcarskiego na walutę złotego polskiego i z waluty złotego polskiego na walutę franka szwajcarskiego według kursów określonych w tabelach kursowych banku za niewiążące.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się trafna w zakresie, w jakim zmierzała do uchylenia orzeczenia Sądu odwoławczego i poprzedzającego go orzeczenia Sądu pierwszej instancji, w związku z najdalej idącymi zarzutami pozwanego wydania tych orzeczeń w warunkach nieważności postępowania poprzez prowadzenie postępowania oraz rozstrzygnięcie sprawy co do *meritum* pomimo braku reprezentacji małoletniej Powódki O. K. w toku całego procesu sądowego przez uprawnionego przedstawiciela ustawowego, na skutek nieuzyskania przez jej rodziców w trybie art. 101 § 3 k.r.o. zezwolenia sądu opiekuńczego na wytoczenie w jej imieniu postępowania w zakresie roszczenia o stwierdzenie nieważności umowy kredytu hipotecznego.

Wyjaśnienia wymaga, iż na gruncie prawa polskiego obowiązuje zasada wedle której to rodzice sprawują zarząd majątkiem dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską (art. 101 § 1 k.r.o.). Sprawując ten zarząd winni oni postępować w taki sposób, który prowadzi do zachowania majątku dziecka w stanie niepogorszonym, działając przy tym ze starannością ogólnie wymaganą w stosunkach danego rodzaju. Nie mogą przy tym bez zezwolenia sądu

opiekuńczego dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu, ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko (art. 101 § 3 k.r.o.). W tym zakresie, na gruncie prawa materialnego, nie ulega zdaniem Sądu Najwyższego wątpliwości, iż każda czynność prawna przekraczająca zakres zwykłego zarządu, dotycząca majątku dziecka, dokonana bez zezwolenia sądu opiekuńczego jest czynnością prawną bezwzględnie nieważną, gdyż jest czynnością sprzeczną z prawem (art. 58 § k.c.). Rozstrzygnięcie niniejszej sprawy, w kontekście podnoszonych przez pozwanego zarzutów nieważności postępowania, nie zależy jednak od jej oceny prawnomaterialnej, a od oceny procesowej. Tymczasem w postępowaniu cywilnym nie wyróżnia się czynności zwykłego zarządu ani czynności przekraczających jego zakres. Na tym tle w orzecznictwie Sądu Najwyższego ukształtował się trafny pogląd, iż co prawda nie każda czynność procesowa - nawet o dużej wartości jej przedmiotu - wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego, to jednak takie czynności jak wytoczenie powództwa w imieniu małoletniego, zawsze powinny być oceniane w kategoriach ochrony dobra dziecka i w tym kontekście wytoczenie na korzyść dziecka powództwa mogłoby być ocenione tylko wyjątkowo, jako wymagające zezwolenia sądu opiekuńczego (wyrok SN z 30 kwietnia 2019 r., I CSK 79/18). Zasadą jest więc, iż w ramach kompetencji zawartej w treści art. 101 k.r.o. rodzic może dokonywać czynności procesowych w imieniu dziecka, kierując się jego dobrem w granicach należytej staranności. Te bowiem czynności procesowe rodziców podejmowane imieniem ich małoletnich dzieci, które w sposób niebudzący wątpliwości prowadzić mogą tylko do polepszenia ich sytuacji prawnej, nie wymagają dla swej ważności zezwolenia sądu opiekuńczego. Odmienne należy jednak ocenić te działania procesowe, które mogą sytuację małoletnich pogorszyć. Te czynności wymagać już będą - jako zasada - zezwolenia sądu opiekuńczego. Taką czynnością jest zaś m.in. - zdaniem Sądu Najwyższego - wytoczenie powództwa w zakresie roszczenia o stwierdzenie nieważności umowy kredytu hipotecznego. Skutki takiej czynności procesowej niekiedy mogą bowiem być negatywne dla majątku dziecka, narażające osobę małoletnią na doniosłe konsekwencje np. w sytuacji uwzględnienia powództwa, choćby w postaci otwarcia drogi do roszczenia banku o zwrot wypłaconego kapitału. Istota uznania umowy kredytu za nieważną powoduje bowiem powstanie

obowiązku wzajemnego zwrotu świadczeń otrzymanych w związku z realizacją umowy, co oznacza m.in. istotne ryzyko dla konsumenta, które należy wziąć pod uwagę przy ocenie możliwości wytoczenia powództwa w świetle przepisu art. 101 § 3 k.r.o. W tym zaś należy upatrywać wyjątkowości powództwa o stwierdzenie nieważności umowy kredytu hipotecznego od ogólnej zasady dopuszczalności wytaczania powództwa w imieniu małoletniego.

Wytoczenie powództwa w imieniu małoletniego dziecka bez stosownego zezwolenia sądu opiekuńczego oznacza zaś, że w sprawie w rzeczywistości powództwo zostało wytoczone przez osobę niemającą zdolności procesowej, za którą działa wprawdzie jej przedstawiciel ustawowy, ale bez wymaganego zezwolenia, co jest równoznaczne z działaniem bez przedstawiciela ustawowego. Jest to brak formalny pozwu, który w świetle art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c. winien skutkować odrzuceniem pozwu. Ten brak jest jednak brakiem usuwalnym, stosownie do treści art. 199 § 2 k.p.c. Nie ma przeszkód, by stosowne zezwolenie sądu opiekuńczego zostało uzupełnione już po wytoczeniu powództwa, albowiem jego brak skutkuje odrzuceniem pozwu dopiero w chwili wyrokowania (art. 316 § 1 k.p.c.) – por. wyrok SN z 27 listopada 2008 r., IV CSK 306/08.

Mając powyższe na uwadze, zasadne okazały się zarzuty pozwanego co do braku reprezentacji małoletniej Powódki O. K. w toku całego procesu sądowego przez uprawnionego przedstawiciela ustawowego. Brak zezwolenia sądu opiekuńczego na wytoczenie powództwa oznacza w realiach niniejszej sprawy nieważność postępowania przed sądami obu instancji - stosownie do treści art. 379 pkt 2 i 5 k.p.c. - co musiało skutkować zniesieniem postępowania przed sądami obu instancji i przekazaniem sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, który winien w tym zakresie podjąć odpowiednie decyzje procesowe. Z uwagi zaś na potwierdzenie się najdalej idącego zarzutu pozwanego Sąd Najwyższy nie badał pozostałych zarzutów skargi, które winny zostać skonfrontowane z aktualnymi poglądami Sądu Najwyższego w sprawach dotyczących roszczeń wynikających z umów kredytów walutowych.

W tym stanie rzeczy orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 386 § 2 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹

k.p.c., z pozostawieniem właściwemu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.

[as],

jw